

# Conjunctuurbericht

Centraal bureau voor de statistiek

Samengesteld door de hoofdafdeling Nationale rekeningen

Het volume van de industriële produktie was, gemiddeld over de vakantiemaanden juli en augustus en gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, nagenoeg even groot als het gemiddelde over het eerste halfjaar van 1990. In de eerste acht maanden van dit jaar nam het produktievolume in de industrie met ruim 4% toe ten opzichte van het overeenkomstige tijdvak van 1989. Volgens de uitkomsten van de Conjunctuurtest is het indexcijfer van de orderpositie in de industrie tussen juli en augustus licht gedaald. Het volume van de invoer van goederen was in juni 3% groter dan in dezelfde maand een jaar eerder; de uitvoer van goederen groeide met 8%. De consumptie door gezinnen was, voor prijsveranderingen gecorrigeerd, in augustus 4% groter dan in augustus vorig jaar, met name de consumptie van voedings- en genotmiddelen nam sterk toe. Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie steeg tussen midden augustus en midden september met 0,9%; vergeleken met september 1989 lagen de prijzen 2,7% hoger: het hoogste inflatiepercentage sinds jaren. Het prijspeil van de in- en uitvoer van goederen (unit value) lag in juni duidelijk onder dat van een jaar eerder. Ultimo juni was het aantal waargenomen banen van werknemers 110 duizend groter dan een jaar eerder. Eind juni stonden 125 duizend vacatures open, 30 duizend meer dan op hetzelfde moment in 1989. Het aantal geregistreerde werklozen bedroeg in de periode juli-september gemiddeld 343 duizend. In de eerste zes maanden van dit jaar is de bevolking met 51 duizend toegenomen, de sterkste bevolkingsgroei na 1980.

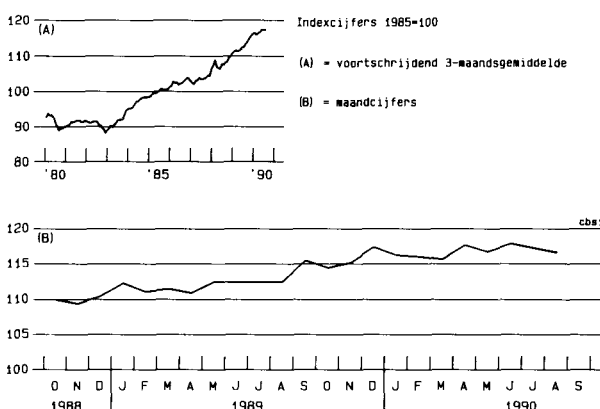
Dit blijkt uit gegevens die medio oktober beschikbaar worden. In de Focus wordt ingegaan op de ontwikkelingen in de buitenlandse goederenhandel in de eerste helft van 1990.

## Productie

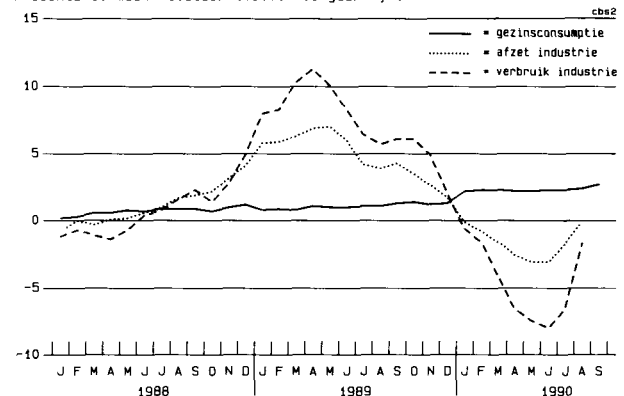
Het volume van de industriële produktie was gemiddeld over juli en augustus, voor seizoeninvloeden gecorrigeerd, vrijwel even groot als het gemiddelde over het eerste halfjaar van 1990. Vergeleken met juli en augustus 1989 was het volume van de gemiddelde dagproduktie in deze periode van twee maanden bijna 4% groter. Het volume van de produktie in de industrie was in de eerste acht maanden van 1990 ruim 4% groter dan in de overeenkomstige periode van 1989. De elektrotechnische industrie, de rubber- en kunststofverwerkende industrie en de metaalindustrie kenden in deze periode de hoogste groeicijfers. De volumetoename in de papier- en grafische industrie was geringer, maar lag nog boven dat van de industrie als geheel. De toename van de bedrijvigheid in de basismetaalindustrie, in de voedings- en genotmiddelenindustrie, in de textiel-, kle-

ding- en lederindustrie en in de chemische industrie bleef achter bij het industriële gemiddelde. Het niveau van de produktie in de hout- en bouwmaterialenindustrie lag in de eerste acht maanden van dit jaar iets onder het niveau van dezelfde periode van 1989. Volgens de uitkomsten van de Conjunctuurtest is het indexcijfer van de orderpositie in de industrie tussen juli en augustus licht gedaald (van 123 naar 122; 1984=100). De ontwikkeling van dit indexcijfer, dat een beeld geeft van het aantal maanden werk in portefeuille, wordt bevestigd door de wijziging in de beoordeling door de ondernemers van hun orderpositie. Het saldo van positieve en negatieve antwoorden daalde van -1% in juli naar -4% in augustus. Het aantal woningen met de bouw waarvan in het tweede kwartaal van 1990 werd begonnen, bedroeg ruim 21 duizend, dit is 12% minder dan in het tweede kwartaal van 1989.

Produktie industrie (volume - sezoengecorrigeerd)



Prijzen: gezinsconsumptie, afzet en verbruik industrie



Tabel 1. Kerngegevens recente ontwikkelingen in Nederland

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1983/'87 gemidd.	1988	1989	1989		1990		1990				Trend <sup>2)</sup>
				3 <sup>e</sup> kw.	4 <sup>e</sup> kw.	1 <sup>e</sup> kw.	2 <sup>e</sup> kw.	juni	juli	aug.	sept.	
<b>VOLUME-GEVEENS</b>												
<i>Productie in de nijverheid</i>												
<b>Nijverheid (excl. bouwnijverheid)</b>	3	0	5	4	6	2	1	4	4	3	.	I+
<b>Delfstoffenwinning</b>	3	-11	7	-1	8	-2	-11	5	5	3	.	I
<b>Industrie</b>	3	5	4	5	5	4	5	5	4	3	.	I+
Voedings- en genotmiddelenindustrie	1	2	3	3	5	3	.	.	.	.	.	I+
Textiel-, kleding- en lederindustrie	-1	2	2	5	0	3	2	.	.	.	.	I+
Papier- en grafische industrie	2	6	3	5	5	5	.	.	.	.	.	I++
Chemische industrie	8	4	4	4	3	1	2	6	2	-1	.	I+
Rubber- en kunststofverw. industrie	7	4	8	9	8	7	.	.	.	.	.	I++
Hout- en bouwmaterialenindustrie	3	8	3	1	0	-1	0	2	.	.	.	I
Basismetalenindustrie	3	8	4	0	3	-1	8	14	4	.	.	I+
Elektrotechnische industrie	3	4	5	6	7	10	7	3	11	.	.	I++
Rest metaal- en overige industrie	1	5	7	7	9	7	.	.	.	.	.	I+
<b>Openbare nutsbedrijven</b>	2	-1	6	5	7	-2	-6	-6	.	.	.	I+
<b>Bouwnijverheid: begonnen woningen</b>	-2	20	-10	-10	-13	10	-12	-28	.	.	.	--I
<i>Buitenlandse handel (goederen)</i>												
<b>Invoer, totaal</b>	6	7	4	1	5	9	7	3	.	.	.	I+
Grondstoffen en halfabrikaten	6	7	4	2	2	8	6	8	.	.	.	I+
Consumptiegoederen	6	5	2	-2	5	7	8	8	.	.	.	I+
Investeringsgoederen	11	5	8	1	11	14	9	-13	.	.	.	I++
Algemene goederen	1	11	4	0	8	15	2	-4	.	.	.	I+
Totaal, excl. energie	7	7	5	5	9	10	6	3	.	.	.	I+
<b>Uitvoer, totaal</b>	5	8	5	2	4	5	5	8	.	.	.	I+
Onbewerkte agrarische produkten	4	9	2	10	6	5	15	22	.	.	.	I++
Delfstoffen	-1	-9	14	10	11	1	-6	15	.	.	.	I+
Fabrikaten	6	8	6	2	4	5	4	7	.	.	.	I+
Totaal, excl. energie	6	9	5	7	9	6	5	8	.	.	.	I+
<i>Consumptieve bestedingen van gezinnen</i>												
<b>Binnenlandse consumptie, totaal</b>	2	1	3	4	4	3	4	4	4	4	.	I+
Voedings- en genotmiddelen	1	1	3	3	2	2	3	4	1	7	.	I+
Duurzame consumptiegoederen	3	0	5	5	6	7	7	6	8	5	.	I++
Overige goederen en diensten	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	.	I+
<i>Investeringen in vaste activa</i>												
<b>Bruto investeringen, totaal</b>	4	10	4	4	3	9	.	.	.	.	.	I++
Bedrijven	5	11	5	4	3	9	.	.	.	.	.	I++
Overheid	-2	2	2	3	4	4	.	.	.	.	.	I+
<i>Kwartaalrekeningen</i>												
Bruto Binnenlands Produkt	2,1	2,8	3,5	3,3	3,6	3,2	.	.	.	.	.	I+
Bruto Nationaal Produkt	2,1	2,6	4,2	3,7	4,0	3,9	.	.	.	.	.	I+
Bruto Nationaal Inkomen	2,1	3,4	3,2	3,0	2,8	4,9	.	.	.	.	.	I+
<b>PRIJZEN</b>												
Productenprijzen industrie, tot. afzet	-1,3	1,3	4,7	4,1	2,6	-0,8	-2,9	-3,1	-1,7	-0,1	.	I
Productenprijzen industrie, verbruik	-3,9	0,8	7,3	6,1	4,3	-2,1	-7,4	-8,0	-6,5	-1,7	.	I
<b>Ruilvoet, unit value (goederen)</b>	0	1	-2	-3	-2	3	2	2	.	.	.	I
Invoerprijzen, unit value	-4	0	8	8	7	-2	-6	-7	.	.	.	I+
Invoerprijzen, excl. energie, unit value	-1	2	6	1	1	-2	-4	-5	.	.	.	I
Uitvoerprijzen, unit value	-4	1	6	5	5	1	-4	-4	.	.	.	I+
Uitvoerprijzen, excl. energie, unit value	-1	2	6	0	-1	0	-4	-3	.	.	.	I
<b>Prijzen gezinsconsumptie (werknemers)</b>	1,5	0,7	1,1	1,2	1,3	2,3	2,2	2,3	2,3	2,4	2,7	I
Regelingslonen particulier bedrijf	1,2	0,8	1,4	1,6	1,7	2,2	2,7	2,7	3,1	3,1	.	I+
Regelingslonen overheid	-0,8	0,3	1,7	1,7	1,7	3,2	3,8	3,8	3,8	3,8	.	I+
Regelingslonen geprem. en gesub. sector	-0,3	1,0	1,9	2,0	2,3	2,9	3,9	3,7	4,3	4,3	.	I+
Dollarkoers, contante notering	-5	-2	7	3	2	-9	-13	-15	-14	-18	-20	-I
<b>OVERIGE INDICATOREN</b>												
Konsumentenvertrouwen <sup>1)</sup> (in %)		2	13	15	13	14	9	7	9	7	0	
Koersindex voor aandelen, algemeen	23	-9	26	28	24	10	4	2	1	-9	-14	I++
Uitgesproken faillissementen	-15	2	-4	-2	-7	-6	-5	-13	7	-7	0	--I
<i>Conjunctuurtest industrie</i>												
Bezettingsgraad (in %)	83	85	86	86	86	86	86					I
Orderpositie (1984=100)	101	107	122	124	124	123	123	123	123	122	.	I++
Beoordeling orderpositie <sup>1)</sup> (in %)	-14	-6	-1	0	-2	-3	-2	-2	-1	-4	.	
Beoordeling voorr. eindprodukten <sup>1)</sup> (in %)	8	2	3	3	4	4	2	2	6	5	.	
<i>Arbeidsmarkt</i>												
Aantal banen van werknemers, totaal		3	2	2	2	3	2					I+
Landbouw en visserij		5	5	5	7	2	-1					I+
Nijverheid (excl. bouwnijverheid)		1	1	1	1	1	1					I
Bouwnijverheid		3	1	0	1	3	1					I
Handel, horeca en vervoer		4	4	3	4	3	4					I+
Overige dienstverlening		3	2	2	2	3	2					I+
Aantal uren uitzendkrachten		8	12	12	12	14	7					I++
Geregistreerde werklozen <sup>3)</sup> (x 1 000)		433	390	394	365	370	340	335	343	343	.	
<i>Geld en krediet</i>												
Spaartegoeden	3,5	1,3	4,7	5,0	5,1	6,0	6,5	6,8	7,0	.	.	I++
Verstrekt consumptief krediet	5	6	6	6	8	9	3	0	13	.	.	I++
Binnenlandse liquiditeitsmassa	7	9	13	13	14	15	13	12	10	.	.	I++
Geldhoeveelheid	8	7	6	6	7	5	6	8	6	.	.	I++
Secundaire liquiditeiten	6	11	23	22	23	27	20	16	14	.	.	I++
Officieel wisseldisconto (in %)	4,7	3,7	5,8	6,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	I++
Daggeldmarktrente (in %)	5,7	4,4	7,0	7,1	8,2	8,5	8,1	8,0	7,8	8,3	8,1	I++
Rendement op staatsobligaties (in %)	7,2	6,1	7,2	7,1	7,8	8,8	9,0	9,0	8,8	9,1	9,2	I++

<sup>1)</sup> Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

<sup>2)</sup> Trend: procentuele jaarmutatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

--I: kleiner dan -5%; -I: tussen -5% en -2%; I: tussen -2% en 2%; I+: tussen 2% en 5%; I++: groter dan 5%.

<sup>3)</sup> Driemaandsgemiddelden opgenomen onder de middelste maand. De gegevens zijn niet voor het seizoen gecorrigeerd. = gegevens zijn (nog) niet beschikbaar.

## Buitenlandse goederenhandel

Het volume van de invoer van goederen was in juni 3% groter dan in juni 1989. Dit relatief lage stijgingspercentage werd met name veroorzaakt door de sterk gedaalde import van investeringsgoederen. De invoer van deze categorie lag in juni 13% onder het niveau van juni vorig jaar. De voor prijsveranderingen gecorrigeerde uitvoer van goederen nam in juni met 8% toe ten opzichte van juni verleden jaar. Opmerkelijk was het accres van de uitvoer van onbewerkte agrarische producten (22%) en van delfstoffen (15%).

## Consumptie

Het volume van de binnenlandse consumptie door gezinnen was in augustus 4% groter dan in de overeenkomstige maand van 1989. De relatief hoge groei van de consumptie, die zich vanaf het tweede kwartaal van 1989 aftekent, wordt met het meest recente cijfer bevestigd. Van de onderscheiden consumptiecategorieën kenden in augustus de voor prijsveranderingen gecorrigeerde uitgaven aan voedings- en genotmiddelen de hoogste groei (7%). De stijging deed zich vooral voor bij de goederengroepen kruidenierswaren, zuivelproducten en dranken. De bestedingen aan duurzame goederen namen met 5% toe. Dit accres blijft iets achter bij de eerder dit jaar gerealiseerde groeicijfers. Hogere groeicijfers werden geregistreerd bij de goederengroepen sport- en speelgoederen, tweedehands auto's, juweliers- en huishoudelijke artikelen. De uitgaven aan overige goederen en diensten namen in volume met 3% toe. De uitgaven aan drogisterij-artikelen en bij de horeca gaven hier de hoogste groeicijfers te zien.

## Prijzen

Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie nam tussen midden augustus en midden september toe met 0,9%. Ten opzichte van september 1989 waren de prijzen 2,7% hoger. Na december 1984 is, bij deze laatste wijze van vergelijken, geen hoger stijgingspercentage meer waargenomen. In september zijn opnieuw de prijzen van autobenzines, huisbrand- en dieselolie gestegen. Daarnaast werden dames- en kinderkleding duurder. Verder gaven ook de prijsindexcijfers van verse groenten een stijging te zien. In grafiek 2 zijn de jaar-op-jaarmutaties van de prijsindex van de gezinsconsumptie samen met die van de afzet- en verbruiksprijzen van de industrie over een wat langere periode weergegeven. Na prijsdalingen in het eerste kwartaal van 1988 liepen de afzet- en verbruiksprijzen in de loop van 1988 en het eerste kwartaal van 1989 eerst geleidelijk maar later steeds sneller op. Vanaf april 1989 nam het stijgings-tempo steeds verder af. In januari 1990 lagen de genoemde producentenprijzen weer op hetzelfde niveau als een jaar eerder. Tot juni 1990 daalden de prijzen met oplopende percentages. In de laatste maanden dalen de prijzen in steeds mindere mate. In vergelijking met de industriële afzet- en verbruiksprijzen toonde de prijsindex van de gezinsconsumptie een veel stabielere ontwikkelingspatroon. Het prijspeil van de invoer (unit value) was in juni bijna 7% lager dan een jaar eerder; de uitvoerprijzen (unit value) namen met ruim 4% af. Bij zowel de in- als de uitvoer deden zich vanaf het begin van dit jaar steeds groter wordende

prijzdalingen voor. Als gevolg van de ontwikkelingen voor de in- en uitvoerprijzen verbeterde de ruilvoet in de maand juni met 2%.

## Arbeidsmarkt

Op 30 juni was het aantal banen van werknemers 110 duizend (ofwel 2,2%) groter dan een jaar eerder. Deze toename ligt in dezelfde orde van grootte als die in de laatste jaren werd gemeten. Aan deze stijging hebben vooral de bedrijfstakken bank- en verzekeringswezen, zakelijke dienstverlening (36 duizend) en de handel, horeca (34 duizend) bijgedragen. Ook in de overige (voornamelijk kwartaire) dienstverlening (20 duizend) en in de transportbedrijven (10 duizend) deden zich forse stijgingen voor. In de industrie nam het aantal banen met 8 duizend toe. In de landbouw en bij de openbare nutsbedrijven werd een geringe daling van het aantal banen gemeten.

De werkgelegenheid bestaat naast het aantal banen uit de openstaande vacatures. Eind juni waren er bij bedrijven en instellingen (exclusief de overheid, het onderwijs, de sociale werkplaatsen en de uitzend- en uitleenbedrijven) 125 duizend vacatures. Dat zijn er 30 duizend meer dan een jaar eerder maar 9 duizend minder dan ultimo maart 1990. In de industrie stonden 30 duizend vacatures open (8 duizend meer dan eind juni 1989), in de handel en horeca was dit aantal 32 duizend (11 duizend meer). Het bank- en verzekeringswezen kende 16 duizend vacatures (2 duizend meer dan eind juni 1989). Ook in de bouwrijverheid werden 16 duizend vacatures geregistreerd, hier betekende dit een toename van 4 duizend. Het aantal geregistreerde werklozen bedroeg in de periode juli-september 1990 gemiddeld 343 duizend. De recente gegevens brengen geen wijziging in het beeld van een onverminderd dalende tendens op wat langere termijn.

## Geld en Krediet

Op 18 oktober daalde de dollarkoers naar een nieuw historisch dieptepunt (f. 1,69). In de maand september was de gemiddelde waarde f. 1,77; dit is 20% onder de koers van september 1989.

De korte termijnrente (daggeldmarktrente) daalde in september met 0,2%-punt, de lange termijnrente (het rendement op staatsobligatie) steeg in deze maand daarentegen verder, zij het in geringe mate (zie grafiek 4).

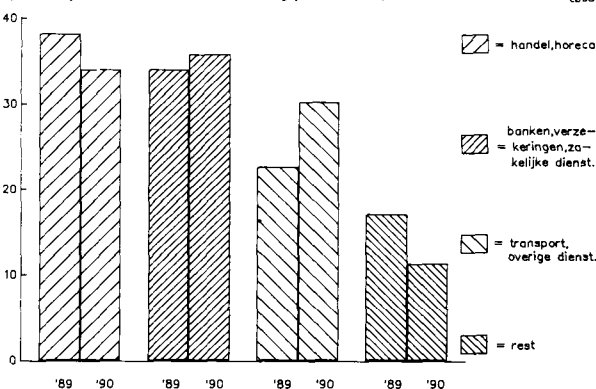
## Bevolking

In de eerste zes maanden van dit jaar is de bevolking met 51 duizend personen toegenomen tot een aantal van 14,943 miljoen. Deze toename overtreft de groei in het eerste halfjaar van 1989 met 14 duizend. Sinds 1980 is een zo sterke bevolkingsgroei niet meer voorgekomen. De stijging in de eerste helft van dit jaar is vooral veroorzaakt door de toegenomen aantallen immigranten uit met name Suriname en Turkije. Daarnaast ontstond een grotere toeloop van asielzoekers, ondermeer uit Sri Lanka, Libanon en Afghanistan.

Mutaties hebben betrekking op de overeenkomstige periode van het voorgaand jaar, tenzij anders vermeld.

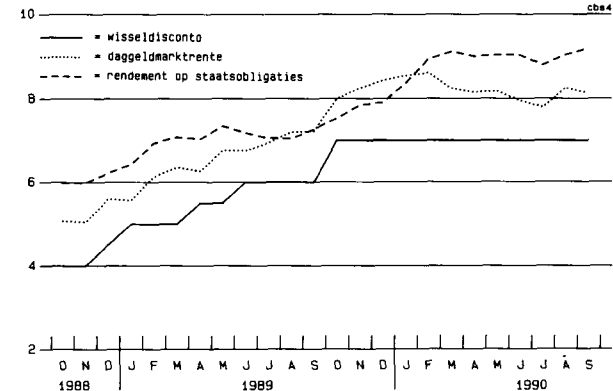
Groei aantal banen per bedrijfstak

(ultimo cijfers tweede kwartaal t.o.v. vorig jaar x 1 000)



Rente

In procenten (maandcijfers)



**Tabel 2. Recente ontwikkelingen in het buitenland**

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor

	1983/87 gemidd.	1988	1989	1989		1990		1990			Trend <sup>2)</sup>	
				3 <sup>e</sup> kw.	4 <sup>e</sup> kw.	1 <sup>e</sup> kw.	2 <sup>e</sup> kw.	juni	juli	aug.		sept.
<b>Productie nijverheid, excl. bouwnijv. (volume)</b>												
Bondsrepubliek Duitsland	2	4	5	5	5	6	4	2	6	6	.	l++
België	2	6	4	3	3	7	.	.	.	.	.	l+
Frankrijk	1	5	4	3	3	1	1	1	2	.	.	l+
Verenigd Koninkrijk	3	4	1	0	0	1	2	5	0	.	.	l
Italië	2	7	4	5	4	1	1	-1	-2	.	.	l+
Verenigde Staten	5	6	3	2	1	1	1	2	2	.	.	l+
Japan	4	9	6	5	4	2	4	3	7	.	.	l++
Europese Gemeenschap	3	4	4	4	3	3	2	2	2	.	.	l+
Buitenland (gewogen) <sup>1)</sup>	2	5	4	4	3	4	.	.	.	.	.	l+
Nederland	3	0	5	4	6	2	1	4	4	3	.	l+
<b>Productie industrie (volume)</b>												
Bondsrepubliek Duitsland	2	4	5	5	5	6	4	2	.	.	.	l++
België	2	6	4	5	3	7	.	.	.	.	.	l+
Frankrijk	0	5	5	4	3	3	1	2	.	.	.	l+
Verenigd Koninkrijk	3	7	5	3	2	1	1	2	2	.	.	l++
Italië	2	7	4	5	4	1	0	-1	-2	.	.	l+
Verenigde Staten	5	6	2	2	1	1	1	1	2	.	.	l+
Japan	4	10	6	5	4	2	3	3	7	.	.	l++
Europese Gemeenschap	2	5	5	5	4	4	2	1	.	.	.	l++
Nederland	3	5	4	5	5	4	5	5	4	3	.	l+

Bron voor gegevens buitenland: Eurostat; OESO.

<sup>1)</sup> Het gemiddelde van de 6 belangrijkste exportlanden, gewogen met hun aandeel in de Nederlandse export in 1987.

<sup>2)</sup> Trend: procentuele jaarmutatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

--l: kleiner dan -5%; -l: tussen -5% en -2%; l: tussen -2% en 2%; l+: tussen 2% en 5%; l++: groter dan 5%.

.-: gegevens zijn (nog) niet beschikbaar.

### Focus: Buitenlandse goederenhandel in het eerste halfjaar van 1990

In het eerste halfjaar van dit jaar was het volume van de invoer van goederen 8% groter dan in de eerste zes maanden van vorig jaar. De uitvoer steeg in deze periode met 5%. De groeicijfers over 1989 als geheel waren respectievelijk 4% en 5%. In grafiek 5 zijn de volume-ontwikkelingen van de buitenlandse handel weergegeven als de jaarmutaties van het voortschrijdend vierkwartaalsgemiddelde (waarbij de groeivoet is geplaatst in het laatste kwartaal van de betrefende vierkwartaalsperiode). Zo bezien toonde de invoer vanaf medio 1988 tot medio 1989 dalende groeicijfers; in de periode daarna steeg de trendmatige groei van de import weer. Bij de uitvoer zijn, bij deze wijze van vergelijken, pas in de loop van 1989 afnemende groeicijfers waarneembaar; in de eerste helft van dit jaar stabiliseerden de groeicijfers van de uitvoer zich.

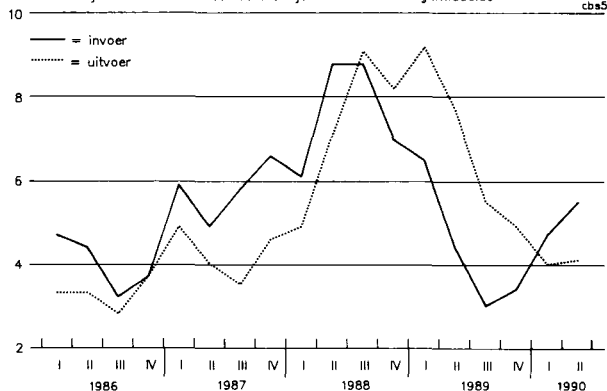
Bij een uitsplitsing van de invoer naar goederencategorieën blijkt dat in de eerste helft van dit jaar de groei van de investeringsgoederen die van het totale importvolume heeft overtroffen, dit ondanks de sterk teruggevalen groeicijfers

van de invoer van personenauto's. In 1989 nam de invoer van personenauto's met 17% toe ten opzichte van 1988; in de eerste zes maanden van dit jaar bedroeg het accres slechts 4%. Het verloop van de invoer van consumptiegoederen is opmerkelijk. In 1989 was het volume van geïmporteerde consumptiegoederen 2% groter dan in 1988, maar in de eerste helft van 1990 is het groeipercentage opgelopen naar gemiddeld 8%.

Het stijgingspercentage van uitgevoerde onbewerkte agrarische producten was in de eerste zes maanden van dit jaar het dubbele van dat van de totale uitvoer. De export van delfstoffen (voornamelijk aardgas) lag in de eerste helft van 1990 onder het niveau van de overeenkomstige periode van 1989. De uitvoer van fabrikaten volgde globaal de ontwikkeling van de totale export; binnen de categorie fabrikaten realiseerden de productgroepen textiel en kleding en de overige fabrikaten (onder andere wetenschappelijke en optische instrumenten) de grootste uitvoer-prestaties (ongeveer 9% stijging).

#### In- en uitvoer van goederen (volume)

Procentuele jaarmutatie van het voortschrijdend 4-kwartaalsgemiddelde



#### Uitvoer van fabrikaten (volume)

Procentuele mutatie per productgroep

